

VOLUM LXXXVII

מפלצת הזיכרון

1a edició catalana: gener de 2020

© 2017 Yishai Sarid

Published by arrangement with the Institute for
the Translation of Hebrew Literature

© 2020 Roser Lluch i Oms per la traducció

© 2020 Club Editor 1959, S.L.U. per aquesta edició

Carrer Coves d'en Cimany, 2 – 08032 Barcelona

info@clubeditor.cat

www.clubeditor.cat

Dibuix de la guarda: Alejandro Dardik

Disseny de col·lecció: Àngel Uzkiano

Correcció: Quim Cornudella, Maria Bohigas, Xavier Valls

Impress als tallers de Romanyà Valls

ISBN: 978-84-7329-251-1

Dipòsit legal: B 1292-2020

*Qualsevol forma de reproducció, distribució,
comunicació pública o transformació d'aquesta
obra només es pot realitzar amb el permís dels seus
titulars, a part de les excepcions previstes per la llei.
Adreueu-vos a CEDRO si necessiteu fotocopiar-ne
o escanejar-ne fragments.*

Yishai Sarid

El monstre de la memòria

Traduït de l'hebreu per
Roser Lluch i Oms

CLUB EDITOR
BARCELONA

El protagonista d'aquesta novel·la treballa per al Iad va-Xem, una institució creada a Jerusalem el 1953 amb el propòsit de mantenir viva la memòria de les víctimes de l'extermini nazi. És un dels memorials més importants del món, a més d'un centre d'investigació on es conserva la col·lecció més completa de documents relatius a la Xoà. Pel que fa al nom amb què es designa l'extermini dels jueus d'Europa, hem decidit adoptar el que se li dóna avui arreu del món —“xoà”, que significa catàstrofe— en lloc de mantenir el que encara se li sol donar a Catalunya, “holocaust” —que designa l'ofrena religiosa. (Nota de l'Editor)

Benvolgut president del Iad va-Xem, vet aquí l'informe del que va passar allà. Tinc entès que l'espera, i a mi també m'interessa fer-l'hi arribar, ja que vostè va confiar en mi. Al principi vaig intentar distanciar-me de l'exposició, volia donar-li una forma neta i acadèmica, sense involucrar-hi ni la meva personalitat ni la meva vida, que en si mateixes no tenen cap interès especial. Però després d'escriure'n algunes frases em vaig adonar que no ho aconseguiria, perquè jo sóc el receptacle a l'interior del qual es troba la història. Si les esquerdes que tinc a dins segueixen obrint-se fins a esqueixar-me, la història també es perdrà. Ha de saber que sempre li he tingut una gran consideració. He participat diverses vegades en els

debats i les consultes que vostè organitza, m'ha encarregat tasques importants, com la de l'últim projecte. No oblidaré mai les seves commovedores paraules en l'acte de presentació del meu llibre. L'he ajudat tant com he pogut, però no recordo haver mantingut amb vostè cap conversa trivial. No me'n queixo; la càrrega que vostè porta a l'esquena és molt feixuga. Recordo la vista esplèndida del bosc de Jerusalem des del seu despatx, l'olor de la pedra de les parets i la tela de qualitat del seu vestit. Sempre m'he considerat el seu fidel deixeble. Veig el seu rostre intel·ligent com si el tingués al davant i em dirigeixo a vostè com el que és, el representant oficial de la memòria.

Vaig emprendre la investigació sobre la Xoà per raons pràctiques. Després del servei militar, i havent passat per l'etapa habitual de viatges pel món i de dubtes, em vaig matricular a les carreres de Relacions Internacionals i d'Història. Volia incorporar-me al cos diplomàtic. Pensava que en un altre país seria més feliç. Tot i que sabia que el servei a l'estranger havia perdut prestigi i que en l'era digital no és tan necessari, per a mi això era precisament un avantatge. Em veia assegut en un cafè d'una ciutat tropical, amb un tern

de color clar, passant els dies amb indolència refinada i un sou modest però digne, pagat per l'Estat. No aspirava a ser prou important perquè posessin el meu nom a places i carrers. M'agradava llegir llibres sobre personatges i esdeveniments històrics perquè em tranquil·litzaven, tot hi està dat i beneït, res no hi pot canviar. Les històries imaginàries les dicta el caprici d'algú i em fan sentir incòmode. A segon em vaig presentar als exàmens del Ministeri d'Afers Exteriors; tenia vint-i-quatre anys i vaig passar sense dificultat la primera prova, l'escrita. En la segona, on vaig ser convocat al cap d'unes setmanes, els examinadors es van divertir a costa nostra amb tallers participatius i tota mena de jocs d'astúcia, i al final ens van fer una entrevista personal. A mesura que avançava el dia sentia que m'embarrancava. No em va caldre esperar la carta de resposta per saber que no havia superat la prova. Durant un temps vaig pensar en abandonar-ho tot i anar-me'n a Orient, a Tailàndia, perquè el futur se m'havia estroncat. Però certes consideracions econòmiques i familiars (el meu pare s'havia posat malalt) em van treure aquella idea del cap. Quan el somni del cos diplomàtic es va esvaïr, vaig deixar els estudis de Relacions Internacionals, que no m'interessava-

ven en si mateixos, i vaig continuar els d'Història. M'agradava molt estudiar història, redactar treballs, investigar, passar hores a la biblioteca amb textos antics, anar a la cafeteria i tornar; anava progressant tranquil·lament i adoptava un posat d'home seriós. Vaig passar al màster sense entrebancs i vaig sortir de l'anonimat gràcies a un treball que vaig escriure per a un seminari que impartia el degà i que va merèixer els seus elogis. Llavors em va fer un lloc al seu costat i em va proposar que fos un dels seus assistents. M'estava convertint en un historiador en potència, i n'estava molt orgullós. El degà em parlava de les meves opcions de futur, d'estudis a l'estranger, i jo ja em veia assegut vora una llar de foc a Oxford o a Boston, envellint dignament i honorablement, i no em dolia tant que el Ministeri d'Afers Exteriors m'hagués rebutjat.

La història contemporània m'espantava perquè em feia l'efecte d'una cascada que no parava de caure amb una força descomunal. Jo buscava una vida pacífica i tranquil·la, consagrada als temps antics, a històries tancades que no provoquen sentiments especials a ningú. Vaig plantejar-me estudiar història de l'Extrem Orient, però hauria hagut d'aprendre xinès o japonès, i el meu

talent pels idiomes és més aviat modest. Em volia distanciar de les revoltes i les calamitats del nostre poble, perquè d'entrada intuïa el perill que em podien comportar. Però quan vaig conèixer la Rut i vaig comprendre que ens trobàvem en un camí que duia al matrimoni, vaig haver de pensar en termes pràctics. Reflexionant-hi més a fons, vaig adonar-me que tot i que aparentment tenia tota la història humana al meu davant, en realitat no tenia gaires sortides. Les places a la universitat eren escasses i les ocupaven els professors més veterans; els nous llocs de treball eren per a professors externs, obrers contractats i amb sous miserables. Un dia el degà, que em tenia estima, em va anunciar que el servei d'intel·ligència buscava especialistes en Iran i que estava disposat a pagar al candidat adequat els estudis de doctorat en història persa. La condició, va recalcar, era que després m'hauria de comprometre a fer set anys de servei oficial. Tot i que sabia que es tractaria d'una feina d'oficina al Ministeri de Defensa i no d'un retorn als tancs en què havia servit durant el servei militar, la idea de reincorporar-me a l'exèrcit em va provocar nits d'insomni i malsons, i vaig dir al degà que no m'interessava. A més, aquella especialització

exigia estudiar una llengua estrangera difícil. El degà se'n va fer càrrec i em va dir que, arribats a aquest punt, només em quedava una sortida realista per fer d'historiador a Israel: un doctorat en història de la Xoà. Això m'espantava molt. Volia seguir navegant per la vida com per un llac tranquil, sense preocupacions ni grans emocions. Vaig fer alguns intents estèrils per evitar aquesta càrrega i gairebé ho vaig aconseguir: una bona universitat d'Austràlia, a Perth, estava disposada a acceptar-me per fer el doctorat en història medieval d'Europa, pagar-me l'estada i donar-me una plaça de docent. Però a la Rut no la va entusiasmar la idea de traslladar-nos allà, i a més ja teníem fixada la data del casament. Si haguéssim marxat a aquelles platges assolellades, a beure cerveses des de les quatre de la tarda, potser el nostre destí comú hauria estat diferent. Vaig cedir. Vaig anar a veure el degà i li vaig dir que estava disposat a enganxar-me al carro de la memòria. Des d'aquell moment, gairebé tot va canviar per a bé. Vaig començar a percebre una petita beca, finançada per una família jueva nord-americana, que assegurava la nostra modesta subsistència. Em vaig posar a estudiar alemany i al cap d'uns mesos podia llegir i en-

tendre cartes administratives de les SS, tot i que els meus coneixements de l'idioma sempre van ser molt bàsics i no els vaig arribar a posar a prova amb Heine o Goethe. Vaig abocar-me a tots els llibres i articles que em queien a les mans, perquè aquesta era la meua força, la capacitat d'absorbir grans quantitats d'informació en poc temps. Per damunt de tot m'atreien els detalls tècnics de l'extermini: el mecanisme, els recursos humans, el mètode. Vaig anar aprofundint-hi fins que el tema del doctorat va madurar i va rebre l'aprovació del meu director. M'havia posat en marxa.

Uniformitat i diversitat en els mètodes operatius dels camps d'extermini alemanys durant la Segona Guerra Mundial: aquest era el tema de la tesi que vaig començar a escriure. Vaig posar en paral·lel els processos d'extermini de cadascun dels camps —Chelmno, Belzec, Treblinka, Sobibor, Majdanek i Auschwitz; evidentment els dos últims eren diferents perquè també eren camps de treball, mentre que els primers es dedicaven exclusivament a l'extermini— i els vaig descompondre en factors. Vaig examinar amb el microscopi dels historiadors les fases per les quals es passava a cada camp, a partir del moment que baixaven

dels vagons fins que passaven a despullar-se i a entregar la roba i les pertinences —una farsa ideada pels alemanys per tranquil·litzar les víctimes—, la tallada de cabells, la marxa cap a les cambres de gas, l'estructura que tenien les cambres i el tipus de gas que feien servir, la manera d'encabir-hi la gent, el procés d'execució, l'extracció de les dents d'or i l'escorcoll de les cavitats corporals, la manera de desfer-se dels cadàvers, la distribució del personal entre les diferents fases, etc., buscant-hi semblances i diferències. Evidentment, cada etapa es componia d'infinites detalls que tenien les seves pròpies variacions i matisos. Vaig llegir centenars de llibres i testimonis sobre la vida i la mort als camps, potser milers, i em vaig immernir tant com vaig poder en documents originals per trobar-hi detalls que encara no s'haguessin aclarit. Hi havia una massa d'informació i vaig saber navegar-hi amb fermesa. Els organigrames cada vegada eren més extensos, però jo no m'hi perdia. Per començar, vaig organitzar els fets amb molta cura —la Rut em va ajudar a crear fitxers de comparació especials—, després vaig examinar la qüestió acadèmica de per què s'havia produït certa diversitat en els mètodes de treball en lloc d'una uniformi-

tat absoluta, com s'hauria pogut esperar d'una organització com aquella i del seu objectiu.

A la vegada, per guanyar-me la vida, vaig començar a fer visites guiades al memorial de Iad va-Xem. Vostè presidia la comissió que em va donar la feina; recordo la seva figura imponent, i com m'intimidava. Em va preguntar per què volia fer de guia i si era conscient de la càrrega emocional que implicava. Vaig respondre amb una mitja veritat, dient-li que per a un historiador era una oportunitat excepcional adaptar la seva professió a la vida quotidiana i difondre els seus coneixements entre el públic. No li vaig dir que la meua dona estava embarassada i que havia de mantenir una família, però sí que estava escrivint la tesi i coneixia la tècnica del procés d'extermini fins al detall més ínfim. Al currículum hi vaig posar que durant el servei militar havia sigut instructor del curs d'artilleria de l'escola de blindats i que després, a la universitat, havia sigut professor assistent del degà de la Facultat d'Història. Em van demanar que els fes una presentació molt breu, com si tingués al davant els alumnes d'una escola, sobre l'aixecament del gueto de Varsòvia. Devia causar-los bona impressió, ja que l'endemà mateix em van informar que m'havien acceptat.

Vaig fer cas omís de la seva advertència sobre la càrrega emocional de la feina perquè mai no havia patit cap trastorn important i em pensava que hi estava immunitzat. Vaig sortir a l'arena com un toro jove, amb tot l'ímpetu. De seguida vaig començar a fer de guia al museu, a l'avinguda dels Justos de les Nacions i a les aules. Difonia entre els joves els coneixements que havia acumulat, i hi tenia un cert talent. Mirava de fer-los un resum precís i clar del panorama general, tan ple d'incomptables detalls, i que captessin les línies argumentals, perquè si entrava en digressions es perdien. Els alumnes d'una de les primeres classes que vaig guiar em van dir que gràcies a mi havien entès per primera vegada aquesta enorme qüestió de la Xoà. Jo era diligent i preparava bé les xerrades, no en feia cap que no estigués ben planejada. Partia de la premissa que els joves no saben res i jo era el responsable de transmetre'ls la memòria. Els parlava de les arrels de l'antisemitisme —el tradicional i el modern—, de l'ascens del nazisme, d'alguns trets biogràfics de Hitler i dels seus primers seguidors, de l'esclat de la guerra, de la negació dels drets, del confinament als guetos, de les deportacions, de l'extermini. A vegades em cridava l'atenció l'ex-

pressió d'interès d'una noia, o d'un noi, o una pregunta intel·ligent, però generalment els grups se succeïen sense causar-me cap impressió particular. Recordo una vegada que vostè va entrar de sorpresa per escoltar una xerrada amb els alumnes d'un institut de Rehovot, o potser de Guedera. Va seure al fons de l'aula i em va indicar que continués, i jo el vaig voler impressionar. A la pantalla hi havia un diagrama de Treblinka i vaig anar passant d'una fase a l'altra del recorregut amb fluïdesa, de pressa, fins que vaig arribar a la cremació dels cadàvers a les grans fosses. Al cap d'uns minuts, vostè va sacsejar el cap i va sortir. Després la directora del departament em va comentar que vostè havia quedat impressionat pel meu domini, però que li havia dit que em faltava mostrar una mica d'emoció i empatia amb les víctimes. Sóc historiador, vaig pensar, no assistent social; però li vaig prometre que ho tindria en compte i procuraria esmenar-me.

La primera vegada que vaig anar a Polònia va ser quan redactava la tesi, per veure els llocs sobre els quals havia llegit desenes de milers de pàgines. El meu director de tesi, el catedràtic d'Estudis de la Xoà de la universitat, havia d'acompanyar-me perquè hi tenia molts contactes.

Però la vigília va tenir un atac de lumbàlgia, o potser fins i tot una hèrnia discal, i vaig haver d'anar-hi sol. Vaig llogar un cotxe a l'aeroport i em vaig passar dues setmanes anant d'un camp de concentració a l'altre. Hi entrava amb voracitat i en sortia amb centenars de fotos i uns quants quaderns plens de notes. En aquella visita tot es va posar a lloc. Vaig comprendre exactament el que veia i aquesta comprensió em va exaltar fins a una mena d'èxtasi intel·lectual. La meua tesi va millorar moltíssim. Al cap d'uns mesos vaig tornar a Polònia en el marc d'una formació que vostès ofereixen per als guies de les visites organitzades als camps. Jo ja estava familiaritzat amb els llocs i m'hi vaig sentir gairebé com a casa. De seguida que em vaig treure el títol oficial em van començar a arribar sol·licituds, i cada vegada viatjava més sovint a Polònia. Per cada viatge guanyava uns milers de xéquels i per fi podia mantenir dignament la meua petita família, la Rut i el nen, l'Idó. Ben aviat, quan va començar la temporada forta dels viatges d'instituts, passava un mes a fora, o més, perquè no tenia temps de tornar a casa entre viatge i viatge. La Rut i el petit es van acostumar a aquest estil de vida, no ens quedava altre remei. No sé si vostè ha viatjat mai amb

grups de joves, si ha volat de nit amb ells o hi ha compartit ruta durant set o vuit dies, si els ha explicat una vegada i una altra el que va passar aquí, als boscos, als guetos, als camps, si ha intentat penetrar els seus rostres, les seves ments plenes del centelleig dels mòbils, si ha intentat fer-los palpable la mort, proporcionar-los dades, fets, números i noms, si ha caminat darrere d'ells quan canten l'himne nacional embolicats amb banderes al costat de les cambres, quan reciten el kadix pels difunts davant dels munts de cendres, quan encenen espelmes en memòria dels nens davant de les fosses i fan tota mena de rituals inventats per ells mateixos i s'esforcen per espremer alguna llàgrima. Sovint m'he preguntat si vostè ho ha viscut, tot això.

El viatge sempre començava al cementiri de Varsòvia. Senyor president, valdria la pena renunciar a aquesta visita. Ningú sap qui era I. L. Peretz ni per què van construir un magnífic monument en honor seu. Sembla que va ser un escriptor important, però no conec ningú que n'hagi llegit cap llibre. Els joves tampoc no saben què és l'esperanto ni qui era Zamenhof. I tenen motius per no saber-ho, perquè això de l'esperanto va ser un fracàs total. Intentem presentar-los una cultura

gloriosa, però la veritat és que els jueus que vivien a Polònia ni van construir catedrals ni van compondre simfonies. La majoria eren petits comerciants, gent que menjava arengades, escoltava música klezmer i vivia en cabanes, tot i que cap al final també hi va haver metges i advocats entre aquella genteta de pell fosca procedent de l'Orient Mitjà que havien assassinat Jesús. Els alumnes passen entre les làpides cansats del vol nocturn, no saben si ja és el moment d'embolicar-se amb la bandera o si és massa aviat, responen "amén" automàticament al professor que recita el kadix davant de cada sepulcre important. Tenen fred i l'únic que volen és arribar a l'hotel per sentir-se una mica a l'estranger. Després del cementiri els portem amb autocar al lloc on hi havia hagut el barri jueu, a l'esplanada des d'on sortien els combois de les deportacions, la Umschlagplatz, i després al búnquer dels rebels del carrer Mila 18. No eren gaire més grans que vosaltres, els dic, pràcticament no tenien armes, només uns quants còctels molotov, quatre grana des i quatre pistoles, i així van aturar durant gairebé un mes una brigada de l'exèrcit alemany. Em plantava al seu davant i intentava transmetre'ls el patiment i l'heroisme d'aquells joves, em cenyia

al guió, no em desviava ni a la dreta ni a l'esquerra, em portava bé i procurava oblidar els texans i les malles, els rínxols i les cues de cavall, els abrics gruixuts, la xerrameca superficial, les mirades indiferents i els mòbils, per tal de penetrar les ments i els cors. No vaig tenir mai la sensació d'haver-ho aconseguit, perquè no els estimava prou; però això només ho entenc ara.

Les nits als hotels són el malson dels professors, no fos cas que l'endemà surti als titulars del diari: estudiants israelians fan salvatjades a Polònia, degraden habitacions, s'emborratxen i contracten prostitutes. Per evitar-ho, els professors organitzen patrulles als passadissos, escolten a les portes, amenacen els alumnes amb càstigs terribles i els prohibeixen sortir de l'hotel, i quan es fa de dia tenen els ulls vermells de no haver dormit. Però normalment no passa res, els nois passen pel vestíbul i com a màxim demanen una coca-cola. Després se'n van a l'habitació a dutxar-se amb el xampú i els sabons de l'hotel, toquen cançons tristes amb la guitarra i s'adormen com bons minyons quan és l'hora d'apagar el llum. És cert que de vegades hi ha alumnes esvalotadors, d'aquells que no són precisament uns nens sinó uns fatxendes amb les seves amiguetes

i de nit posen cançons mediterrànies a tot drap amb un altaveu portàtil per venjar-se dels gentils i dels asquenazites, demanen una consumició al servei d'habitacions, no la paguen i ho deixen tot fet un fàstic. Quin daltabaix! Els professors em demanen que salvi la situació i jo els ajudo, encara que no sigui la meva feina. Parlo amb aquells salvatges perquè en sé, negoció amb el recepcionista una compensació raonable i tranquil·litzo els professors alterats. Un feble senyal al meu cervell em diu, aquests salvatges són capaços d'assassinar però tenen un problema amb les ordres, saben com negar-se a complir-les, com desentendre-se'n, es porten ampolletes de vodka a l'habitació i fan xivarri de nit, però potser el dia decisiu no delataran el veí encara que els ho ordenin. A diferència dels bons nois, que obeiran immediatament perquè per a ells la llei és la llei.

El segon dia generalment anàvem a Majdanek, un viatge llarg cap a l'est per la carretera on passaven els tancs Krupp quan anaven a conquerir espai vital per als alemanys. D'un extrem a l'altre de l'horitzó es veuen camps plantats de cols i naps. Sé què és un tanc i conec la meravellosa sensació de viatjar sense resistències, sense frenar, sense parar, a la panxa d'una bèstia de ferro

galopant de què formes part. Pel camí ens aturem dues vegades a comprar menjar i beguda a les gasolineres, o els nois s'enfilarien per les parets. És sabut que els alemanys no van ser a temps de destruir el camp de Majdanek abans que hi arribessin els russos, de manera que s'ha mantingut intacte als afores de Lublin, ben visible des de la carretera principal. A Majdanek tot t'impacta a la cara. Entres i ja et trobes a la dreta dues petites cambres de gas. Una rebia el monòxid de carboni pel tub d'escapament d'un tanc; a l'altra hi llançaven llaunes de gas Zyklon B. Hi van assassinar entre cent i dues-centes mil persones, el nombre exacte no se sap. Comparat amb altres camps d'extermini no és gaire, però allà ho veus tot, la maquinària completa, fins i tot el crematori sencer dalt del turó, dins d'un edifici, amb la xemeneia, els forns alemanys en bon estat i al costat els fossats d'afusellament on van abatre vint mil jueus en un sol dia per celebrar les festes de la collita. No recordo com va anar, però va ser precisament a Majdanek, pel trajecte d'uns cent metres que fèiem entre les cambres de gas, el mausoleu de les cendres i el crematori, que vaig sentir uns alumnes parlant dels àrabs, anaven embolicats amb banderes i xiuxiuejaven, àrabs, això és el que s'hauria

de fer amb els àrabs. No passa sempre, ni a tots els grups, però sí que passa prou sovint per recordar-ho. Vaig fer veure que no ho sentia; no era el meu problema, que se n'encarreguessin els professors. Però ho havia sentit, senyor president, i no puc mentir. Quan els ensenyem aquesta maquinària de mort, tan senzilla que es pot tornar a posar en marxa a qualsevol lloc i gairebé a qualsevol moment, se'ls desperten idees pràctiques, tot i que encara són nens, i com és natural no les poden aturar. Els adults pensen exactament el mateix però callen. Al final, a les últimes visites, els feia l'explicació fora de l'edifici del crematori i jo no hi entrava. No volia sentir el que deien allà dins.

A Lublin també visitàvem la ieixivà Khakhmei Lublin, on ara hi ha un hotel estrany decorat amb símbols jueus. A la sinagoga s'hi entra per una porta lateral pagant uns quants zlotys al guarda polonès. Als que són religiosos i porten una quipà de ganxet els agrada resar-hi. Jo em quedo apartat, escoltant. A vegades m'agrada la melodia de la pregària i m'hi sumo en alguna frase. Després, al casc antic, al peu de la ciutadella, els llegeixo unes pàgines d'El mag de Lublin. Però gairebé no n'hi ha cap que hagi llegit Bashevis

Singer. Ja torno a parlar malament dels joves, però és que he promès que diria la veritat. Sense els jueus no queda gran cosa d'aquesta ciutat perduda a l'est i avorrida; els turistes amb prou feines hi arriben, fora dels quatre friquis de la guerra. Aquí, en aquest edifici, hi havia el quarter general de la Gestapo. En aquest xalet hi va viure Odilo Globocnik, l'oficial de les SS responsable de l'Operació Reinhard. Al pati del darrere els jueus hi feien treballs forçats, vet aquí la mena d'atracció que hi ha a Lublin. La població és trista i pàl·lida, als negres i als àrabs no els és permès entrar a Polònia, els tanquen les fronteres i nosaltres els ajudem amb tota mena d'equipaments electrònics. I són efectius, perquè al carrer només s'hi veuen cares blanques, totes semblants, emprenyades.

A la nit solia fer una copa al bar de l'hotel de Lublin. Si no, no podia dormir. Sovint em sentia molt tens, com si l'operació estigués en el seu punt àlgid i jo hagués participat en la planificació, el transport i el compliment rigorós dels horaris. De vegades sentia una pressió al pit i em venia un tic nerviós incontrolable, incòmode, esperava amb neguit el final de la jornada per fer una copa al bar, en un racó apartat, que no em veiessin. De

tant en tant un professor repatani venia a seure amb mi perquè també necessitava distanciar-se d'ells una estona. Calia vigilar-los constantment, que no fessin disbarats, que no s'escapessin de l'hotel. Tot plegat, nervis i més nervis durant set dies. Quan seia amb mi al bar una professora, em sentia com una flor carnívora peluda amb ganes d'engolir-la. Elles volien consol per les dures imatges que havien hagut de veure durant el dia, que els expliqués com havia pogut passar. Després, quan havíem begut una mica, em feien preguntes sobre la meva vida, sobre la meva dona. Alguna vegada vam anar més lluny, de sobte s'encenia una espurna als ulls, teníem totes les excuses psicològiques, necessitat de calidesa i d'amor. El primer cop que va passar ella tenia una cara llarga i uns ulls jueus tristos. Volia que li expliqués personalment per què ho havien fet, no aconseguia entendre-ho de cap manera, i va beure massa. Li vaig dir amb tacte que s'estava passant. Tant me fa, va dir amb la desinhibició d'una borratxa. Com que els alumnes no havien de veure-la en aquell estat, l'única sortida era dur-la a la meva habitació, a l'altra planta, perquè descansés fins que la borratxera li hagués passat. Va voler dutxar-se i va sortir del lavabo mig despu-

llada. De veritat que vaig intentar evitar-ho, però va passar la nit amb mi. Els dies següents vaig esperar que tornés, però sobria ja no ho va fer. De les altres ocasions no en vull parlar; potser van ser una o dues, ara no té importància. I jo no era així, de veritat. Normalment en tenia prou amb dos o tres didalets de vodka per quedar-me adormit a l'antic hotel de la Gestapo de Lublin.

Per als primers viatges em van assignar sempre el mateix supervivent, un vell anomenat Eliezer, baixet, enèrgic i cordial. Li encantava parlar amb els nois, respondre les preguntes i fer-se'ls seus. Als onze anys s'havia escapat del poble la vigília que els alemanys enviessin els jueus al camp d'extermini de Belzec. Els pares li havien dit que fugís; els seus germans eren massa petits. Va viure al bosc fins que el van trobar els partisans. Ell els apedaçava la roba —el seu pare era sastre— i els feia el menjar, i alguna vegada va participar en missions de sabotatge de les vies del tren. Els estudiants s'empassaven la història gairebé sense respirar. Tot i que hi vaig identificar tota mena de fissures, sonava creïble. No li vaig fer mai cap pregunta ni cap comentari, no conec cap història d'un supervivent que sigui impecable. El principal inconvenient de l'Eliezer era que

mai havia estat empresonat en un camp perquè havia passat la major part de la guerra als boscos. Tot i això, li agradava parlar dels camps, fer discursos carregats d'esperança i d'orgull sobre la joventut i el país que no tenien cap mena de relació amb la seva experiència personal. Però tant als alumnes com als professors els agradava, de manera que jo no hi intervenia. Els supervivents que quedaven eren pocs i malaltissos, i l'Eliezer estava molt bé. Durant els llargs trajectes amb autocar jo seia al seu costat i ell em parlava dels fills i néts, del magnífic taller mecànic que havia obert a Israel quan hi va emigrar i de tota mena de coses relacionades amb el negoci i la família. La seva roba feia una agradable olor de vell. Formàvem un bon equip, ell omplia les meves carències sentimentals. Teníem un ordre d'aparició fix, jo transmetia els fets i ell hi afegia el matís personal i emotiu. Va funcionar molt bé fins que un dia l'Eliezer va caure a casa i es va trencar el fèmur; no va poder viatjar més, i des d'aleshores no ha tornat a fer-ho. El vaig anar a veure. Era al llit, inflat d'analgèsics. De cop i volta s'havia convertit en un malalt dependent, la seva dona l'alimentava amb farinetes, a cullerades. Me'n vaig anar de seguida i no ens hem tornat a veure. Trobar-li un

substitut va costar molt. Vaig fer servir la base de dades que vostès tenen per entrevistar-me amb altres supervivents. Vaig viatjar força per tot el país, desxifrava la mena de persones que eren i mirava de convèncer els més adequats perquè m'acompanyessin. Els deia que era important donar testimoni a la joventut, transmetre els records de forma personal, però l'èxit va ser més aviat escàs. La majoria tenia una salut precària i no haurien suportat el viatge. Alguns tenien afectada la capacitat de pensar i recordar, estaven més o menys senils. Altres temien revivre el trauma i no volien tornar-hi per raons òbvies. D'alguns vaig arribar a sospitar que havien sigut kapos o col·laboradors i que ho havien amagat tota la vida. ¿Per què ho havien de destapar ara que ja tenien un peu a la tomba?

Vaig passar mesos intentant convèncer un supervivent anomenat Iohanan. Viu al nord, a la zona dels Krayot, als afores de Haifa, i és un enginyer d'estructures jubilat. Tota la vida s'havia negat a tornar-hi, però quan va morir la seva dona va sentir enyorança dels pares i la germana, assassinats allà, i de la casa on havien viscut. Al final va acceptar acompanyar-me i li vaig prometre que aniríem al seu poble. Em va explicar amb